

Võimalused Läänemere tursa taastamiseks

Läänemere tursk on kriisis. Läänemere mõlemad populatsioonid – Läänemere ida- ja lääneosa tursk – on kriitilises seisus pärast tohutut langust viimase kahe aastakümne jooksul ning taastumist ei tundu olevat. Sellest tulenevalt on Rahvusvaheline Mereuurimise Nõukogu (ICES) soovitanud viimasel kolmel aastal Läänemere idaosa tursapopulatsiooni püügikvooti nullida. Läänemere lääneosa tursa trajektoor ei jää kaugemale maha. Viimase katsena langust tagasi pöörata keelati 2021. aasta detsembris mõlema tursavaru sihipärane püük ning lepiti kokku piiratud kaaspüügi kvoot. Vaatamata sellele on populatsioonide taastamine samal viisil jätkates siiski ebatõenäoline.

Rootsi Fisheries Secretariat poolt avaldatud uus teadusaruanne näitab, et Läänemere tursapopulatsioonide kokkuvarisemine ei ole olnud äkiline ja ootamatu sündmus, vaid jätkuv protsess, mida ajendab ülepüük ja keskkonnaseisundi halvenemine. See toimub planeedi jaoks otsustaval ajal, mil vajame, et meie mered oleksid suurepärases seisukorras ja peaksid paremini vastu kliimamuutustest tulenevatele ohtudele.

“The Decline of Cod in the Baltic Sea” aruanne

Aruande eesmärk on kokku koguda parimad olemasolevad teadmised ja uuringud Läänemere tursa seisundi kohta. Toetudes akadeemilistele raportidele ja teaduskirjandusele annab aruanne ülevaate tursa olukorrast Läänemeres tänapäeval, sh:

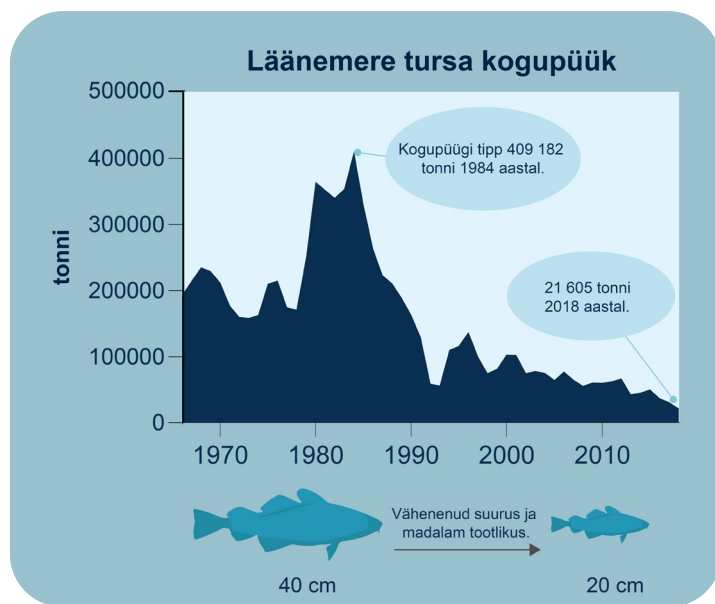
- Läänemere tursa hetke olukord, elukeskkonna omadused ja toimunud muutused;
- Tegurid/probleemid, mis eeldatavasti muutustele kaasa aitavad;
- soovitatud meetmed nende probleemide lahendamiseks

Aruandes kirjeldatakse ka Euroopa Liidu kalavarude majandamist Läänemeres ja antakse soovitusi, mis põhinevad nii ökosüsteemi hetkeseisul kui ka õigusraamistikul. Soovitused toetavad ökosüsteemipõhist lähenemist. Õkosüsteemid og de gældende juridiske rammer.

Tursa bioloogia ja stressorid

Atlandi tursk (*Gadus morhua*) on tippkiskja, kes mängib olulist rolli Läänemere ökosüsteemis. Läänemere kaks tursapopulatsiooni on kohanenud seda merd iseloomustavate raskete tingimustega, milleks on madal soolsus ja madal, kuid muutlik hapnikusisaldus vees. Mõlemad populatsioonid on aga viimastel aastakümnetel järsult kahanenud ja kannatavad praegu kehva tervise, väheste suurte isendite, vähenenud suuruse ja madala tootlikkuse all.

Tursk on olnud Läänemere piirkonna inimestele sajandeid oluliseks toiduallikaks. Tursa populaarsus toidulaua üheskoos

kalanduse industrialiseerimisega 20. sajandi teisest poolest on toetanud tulusat kalatööstust. 1980. aastateks ületas püügisurve tursa paljunemisvõimet populatsiooni täiendamiseks, mille tulemuseks oli Läänemere tursa järkjärguline kokkuvarisemine. Selle tagajärjeks on režiiminihe, mida iseloomustab ka muutus püügipraktikas: kui varasemalt kaasnes tursapüügiga piiratud lesta kaaspüük, siis tänaseks on see muutunud lestapüügiks, kus tursk on ainult kaaspüük.

Hinnanguliselt püüdis Eesti laevastik 1980-1989 aastatel tursapüügi tippajal 132 411 tonni turska. Võrreldes eelmise kümnendiga aastatel 2010-2019, mil püüti 3266 tonni on langus olnud üle 97%. Viimasel viiel aastal on püük olnud kõigest 8 t.

Võrreldes aastat 1983, mil eestlaste tursasaak oli 23 217 tonni, siis eelmine aasta püüti turska alla tonni.

Aastakümneid kestnud kõrge püügikoormus on kahtlemata üks peamisi tursavarude vähenemise põhjuseid Läänemeres, kuid oma osa on mänginud ka paljud teised inimtekkelised keskkonnastressid. Eutrofeerumine ja keemiline reostus on muutnud merekeskkonda, mille tagajärjeks on suured madala hapnikusisaldusega alad ja surnud tsoonid, kus elu pole peaaegu üldse võimalik.

Lisaks sihipärasele tursapüügile on suurt mõju avaldanud ka muude liikide püük. Näiteks tursale hädavajalikku toitu pakkuvate väikeste kalade nagu kilu ja räime laiaulatuslik püük, mis põhjustab röövkaladele nälga. Samuti on probleemiks tursa püügiga kaasnev kaaspüük mille tagajärel püütakse välja palju noori ja täiskasvanud põhjalähedasi kalaliike.

Kliimamuutus

Kliimamuutused põhjustavad mere temperatuuri tõusu, mõjutades ookeani ja selles elavate liikide vastupidavust. Kuna Läänemeri on madal veekogu, mis on peaaegu täielikult maismaa poolt suletud, on kliimamuutuste tagajärjed tõenäoliselt tõsised. Tursa toitumisviisid, paljunemine ja kudemisajad on kõik seotud temperatuuriga. Põhimõtteliselt lisab kliimamuutuste mõju Läänemere tursapopulatsioonidele täiendavat koormust, mistõttu on veelgi olulisem igal võimalikul viisil piirata inimese otsesest mõju sellele liigile.

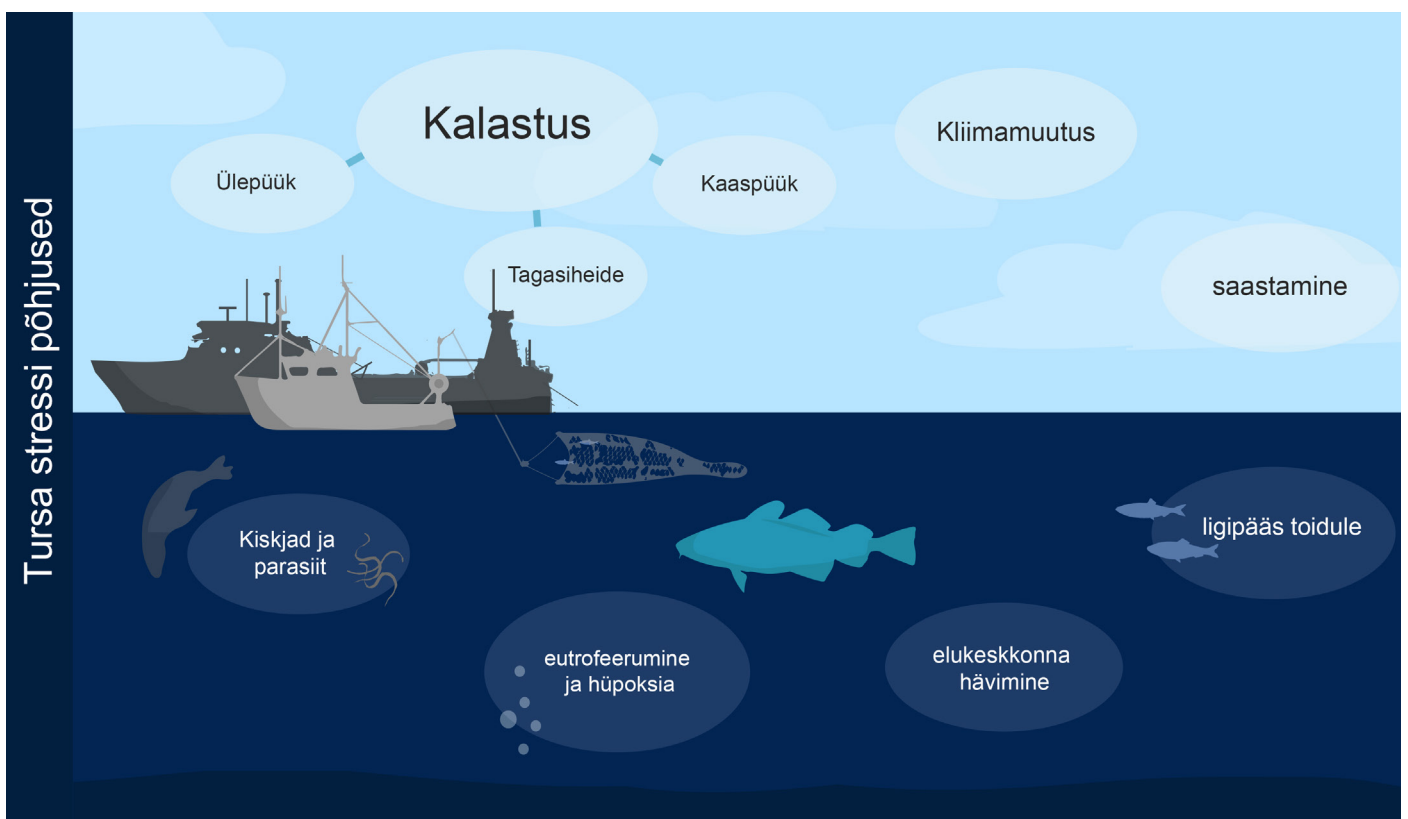
Kalanduse majandamine Läänemeres

Vaatamata selgetele tõenditele Läänemere tursa ohtlikust seisundist, on Läänemere äärsed ELi liikmesriigid kehtestanud püügilimiidid, mis ületavad teadlaste soovitatud kestliku taset igal aastal alates 2013. aastast. 2019. aasta juulis viis

Läänemere idaosa tursapopulatsiooni eelseisev kokkuvarisemine selleni, et Euroopa Komisjon teatas erakorralistest meetmetest selle varu päästmiseks. Selle tulemusel kehtestati viivitamatu igasuguse sihipärase kaubandusliku tursapüügi keeld suuremas osas Läänemeres. Kuid hoolimata sellest drastilisest sammust ja teadlaste nõuandeid eirates lubati kaluritel 2020. aastal uuesti turska püüda. Sel aastal lubati Läänemere idaosas lossida 2000 tonni turska, tingimusel et see liigitatakse „kaaspüügiks“, mis viis populatsioonide edasise vähenemiseni. See tõi endaga kaasa otsuse 2021. aasta oktoobris keelata igasugune tursa sihtpüük (nii ida- kui ka läänepopulatsioonid) ja vähendada oluliselt lubatud vältimatu kaaspüügi kogust.

Uute piirangute kehtestamine lahendab siiski vaid osa probleemist. Suurem osa tursast on praegu kaaspüük põhjalähedaste liikide püügil – peamiselt traalpüügiga, millega püütakse aastaringelt mitmesuguseid liike. Eestis on tursk kaaspüügis peamiselt räime või kilu püügil. Kõigi kalavarude säästlikuks majandamiseks tuleks kalapüüki piirata kõige haavatavamate liikide vajadustega arvestades. Sellest tulenevalt tuleks kriitilises olukorras olevate liikide püük ja kaaspüük peatada, isegi kui see tähendab, et muude kalavarude „saadaolevad“ kvoodid jäävad seetõttu kasutamata.

Alates 2015. aastast kehtib ELi poliitika – lossimiskohustus –, mis muudab kvoodist suurema tursa vette tagasi laskmise ebaseaduslikuks. Kuid tõhusate kontrollimehhanismide puudumine tähendab, et soovimatu tursk visatakse jätkuvalt surnult merre. See ei aita midagi kaasa populatsioonide taastumisele ja kahjustab tõsiselt teadlaste suutlikkust kalavarusid jälgida. Ebaseaduslikud vette tagasi laskmised ei kajastu teadlaste arvutustes ning moonutavad tegelikku olukorda.

Soovitused

Tursa taastumiseks Läänemeres tuleb rakendada ökosüsteemipõhist lähenemisviisi, mis tunnustab liikidevahelist vastasmõju toiduvõrgustikes, väärtustab olulisi elupaiku tursa kõigil eluetappidel ja röövkalade tähtsust terve ökosüsteemi jaoks. Kõigil majandamistasanditel tuleb astuda konkreetseid samme vähese mõjuga kalapüügi suunas Läänemeres, oluliste elupaikade kaitsmise ning reostuse ja eutrofeerumise vastu võitlemise suunas.

Me teeme ettepaneku vastavate sammude astumiseks, et taastada tursavarusid Läänemeres:

Ökosüsteemipõhise lähenemisviisi rakendamine kalavarude majandamisel

1. Rakendada mitmete erinevate põhjalähedaste kalaliikide majandamist

Tänapäeval püütakse suurem osa tursast kaaspüügina põhjalähedaste kalade ja teiste kalaliikide püügil. Püügipiirangute määramine igale kalavarule eraldi – nn „lubatud kogupüük“ (Total Allowable Catches [TACs]) – ei peegelda kalapüügi tegelikku olukorda, sest ühe liigi püük toob kaasa teiste kaaspüügi. Esimese sammuna peavad Läänemere-äärsed EL liikmesriigid ja Euroopa Komisjon nõudma, et Mereuurimise Nõukogu ICES annaks kalapüügivõimaluste kohta nõuandeid erinevate liikide omavahelist suhet arvestades.

2. Lisada püügivõimaluste kehtestamisel piisavad ettevaatusabinõud

Mitme inimtekkelise stressifaktori kombinatsioon muudab Läänemere kalavarud ülepüügi suhtes haavatavamaks ja nende taastumise tõenäosus on väiksem. Seda tuleks püügipiirangute üle peetavas arutelus arvesse võtta. Euroopa Komisjoni lubatud kogupüügi (TAC) ettepanekud peavad sisaldama piisavalt suurt puhvrit, et ettevaatusabinõud oleksid piisavad ja kooskõlas ühise kalanduspoliitika (ÜKP) eesmärkidega. Me teeme ettepaneku, et Euroopa Komisjon esitaks ICESile erinõuande selle puhvri suuruse väljaarvutamiseks.

3. Kehtestada ettevaatuspõhised tööstusliku püügi piirangud

Söödakalad nagu kilu ja räim on röövkalade, imetajate ja merelindude jaoks oluliseks toidullikaks. Neid populatsioone sihivad ka väga suuremahulised pelaagilised traalerid ja tööstuses kasutatakse neid peamiselt kalajahu tootmiseks, et toita teisi vesiviljeluses toodetavaid või eluskalade varusid. Nende nn tööstusliku kalapüügi püügipiirangute kehtestamisel tuleks arvesse võtta nende rolli toiduna teistele liikidele, samuti kalavarude ja nende röövloomade ruumilist levikut.

Muuta kalandus jätkusuutlikuks

1. Võtta prioriteediks madala mõjuga kalapüük

Praegune majandamissüsteem ja püügivõimaluste kehtestamine ei võta piisavalt arvesse kalanduse mõju ökosüsteemile ega kaaspüüki. Süsteem, mis soosib madala mõjuga kalapüüki, tagades eelisjuurdepääsu püügivõimalustele laevadele, mis teevad kõige vähem kahju või püüavad kõige säästvamal viisil, tuleks kasuks nii kalatööstusele kui ka ökosüsteemile. Selline põhimõte on juba sätestatud ühise kalanduspoliitika artiklis 17. Liikmesriigid peaksid seda rakendama, jaotades püügivõimalused laevadele, mille tursa kaaspüük on kõige väiksem. Meie analüüs näitab, et seda poliitikat ei ole ikka veel täielikult rakendatud, kuigi ühise kalanduspoliitika määrus võeti vastu 2013. aastal. On oluline, et Läänemere-äärsed liikmesriigid kasutaksid seda kohustust rohkem ära, et sellest saaks kasu kõik Läänemere kalapopulatsioonid ja kalurkond.

2. Muuta elektrooniline kaugseire kalanduses kohustuslikuks

Säästev majandamine on võimalik ainult siis, kui püügiandmed on usaldusväärsed ning kontrollil ja jõustamisel on asjakohane tase. Elektrooniline kaugseire (REM) on kulutõhus viis kõigi ülalnimetatud probleemide lahendamiseks. Arvestades eelkõige soovimatut tursa dokumenteeritud jätkuvat ebaseaduslikku vette tagasi laskmist, on aeg muuta see esmajärjekorras kohustuslikuks kõigis tursaga seotud püügipiirkondades Läänemeres.

3) Kohustuslikud selektiivsusmeetmed kaaspüügi vähendamiseks

Viimaste aastate jooksul on tehtud edusamme alternatiivsete püügivahendite väljatöötamiseks, mis aitaksid vältida tursa kaaspüüki, kuid kalandussektor kasutab praegu vaid väga väheseid neist täiustustest. Tursa suremuse vähendamiseks tuleb muuta need kohustuslikuks püügipiirkondades, kus tursa kaaspüük on tavaline. Parimate olemasolevate selektiivsete püügivahendite kasutamise kohustuslikuks muutmine tursa kaaspüügiga kalapüügil võib olla tõhus viis tursa suremuse minimeerimiseks.

Parandada keskkonnakaitset

1) Rakendada HELCOMi Läänemere tegevuskava

Läänemere merekeskkond on raskes seisundis mitmel üksteist võimendaval põhjusel. Neist oluliseim tegur on põllumajanduslikust äravoolust ja inimtegevuse tulemusena tekkinud saasteainetest põhjustatud eutrofeerumine ja hüpoksia. Neid laiaulatuslikke probleeme saab kõige paremini lahendada kõigi Läänemere-äärsete riikide koordineeritud tegevusega. Läänemere merekeskkonna kaitse komisjon – tuntud ka kui Helsingi komisjon (HELCOM) – koostab selle piirkondliku koordineerimise raamistiku ning ühismeetmed lepatakse kokku ja neid rakendatakse 2021. aastal ajakohastatud Läänemere tegevuskava (BSAP) alusel. HELCOM BSAPi rakendamine aitab oluliselt kaasa Läänemere seisundi paranemisele.

2) Töötada aktiivselt kahjustatud ökosüsteemide taastamiseks ja põhjatraalimise minimeerimiseks

Inimesed on Läänemere olulisi elupaiku aastakümneid kahjustanud ning kala populatsioonidel on endiselt Suur püügisurve. Põhjatraalimine on üks eriti kahjulik tegevus, mida lubatakse paljudes Läänemere püügipiirkondades jätkata – ja seda isegi kaitsealadel. Vaatamata Läänemeres kehavel keskkonnaseisundile ning kalapopulatsioonide langusele pole püügikoormust ehk püüniste piirarvu Eestis juba aastaid vähendatud. Uus EL-i taastamise seadus annab võimaluse sõlmida siduvad kokkulepped ökosüsteemi taastamise kohta. Püügikoormuse piirarvu lubab reguleerida Kalapüügiseaduse § 50 lõige 1. Sellised jõupingutused tuleks kombineerida kõige hävitavamate püügivahendite ja üleliigsete püüniste õiglase ja järkjärgulise eemaldamisega Läänemerest.

3) Ühendada kalandus ja keskkond õigusaktides, poliitikas ja rakendamises

Kuigi mitmete ELi õigusaktide ja direktiivide kaudu eksisteerivad tugevad seosed kalandus- ja keskkonnaõiguse vahel, on vaid üksikuid näiteid sellest, kuidas liikmesriigid on neid oma riiklikus halduses tegelikult kombineerinud. Kuna riigid on aga seaduslikult kohustatud järgima ELi õigust, ei ole enam võimalik viivitada ja vältida kalavarude majandamise ökosüsteemipõhise lähenemisviisi rakendamist riiklikul tasandil. Selleks on vaja kalandus- ja keskkonnapoliitika täielikku integreerimist riiklikul tasandil, samuti valitsustevahelistes organisatsioonides nagu HELCOM ja Baltfish.

Tursal on Läänemere ökosüsteemis oluline roll ja see on Läänemere taastumise võtmeks. Ehkki Läänemere tursavarude praegune olukord on halvem kui kunagi varem, on taastumine võimalik, kui praegu astutakse samme langustrendi pööramiseks. Läänemere-äärsed riigid, Euroopa Komisjon ja kõik sidusrühmad vastutavad nende jõupingutuste toetamise ja tursa tagasitoomise eest.

Laadi terve aruanne alla siit:

www.fishsec.org/returnofthecod/

Fisheries Secretariat (FishSec) on sõltumatu vabaühendus, kelle eesmärk on kaitsta ja taastata mere ökosüsteeme, fookusega kalandusele. Projekti Eesti poolne partner on Eestimaa Looduse Fond.

Eestimaa Looduse Fond (ELF) on sõltumatu vabaühendus, kes kaitseb loodust, kasutades parimat ekspertteadmist, uuenduslikke lahendusi ja igaühe kaasabi.

Töötame selleks, et kaitsta ohustatud liike ja nende elupaiku, Eestile omaseid loodusmaastikke ja kooslusi. Selleks aitame kaasa loodusvarade säästlikule kasutamisele, keskkonnateadlikkuse suurendamisele ja otsime lahendusi tulevastele põlvetele puhta elukeskkonna säilitamiseks.

